

Wyrok z dnia 21 września 2011 r.

II UK 32/11

Przepis art. 13 ust. 3 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 153, poz. 1227 ze zm.) w związku z art. 4 ust. 2 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. Nr 135, poz. 1268 ze zm.), w odniesieniu do osób ubiegających się o rentę socjalną obejmuje orzeczenie o trwałej niezdolności do pracy.

Przewodniczący SSN Małgorzata Gersdorf, Sędziowie SN: Józef Iwulski, Zbigniew Hajn (sprawozdawca).

Sąd Najwyższy, po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w dniu 21 września 2011 r. sprawy z wniosku Magdaleny G. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych-Oddziałowi w W. o rentę socjalną na stałe, na skutek skargi kasacyjnej wnioskodawczynie od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 21 lipca 2010 r. [...]

o d d a l i ł skargę kasacyjną.

U z a s a d n i e

Wyrokiem z dnia 29 września 2009 r. Sąd Okręgowy-Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych oddalił odwołanie Magdaleny G. od decyzji Zakładu Ubezpieczeń Społecznych-Oddziału w W. z 26 września 2008 r., którą organ rentowy przyznał wnioskodawczynie rentę socjalną na okres od 22 lipca 2008 r., tj. od dnia ukończenia 18-go roku życia, do 31 sierpnia 2013 r.

Sąd pierwszej instancji ustalił, że odwołująca się Magdalena G., urodzona 22 lipca 1990 r., złożyła 4 lipca 2008 r. wniosek o rentę socjalną. Lekarz orzecznik ZUS w orzeczeniu z 4 sierpnia 2008 r. rozpoznał u niej mózgowie porażenie dziecięce z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym, osobowość infantylną, wycofanie społeczne, niedorozwój mowy, objawy nieznacznego niedowładu prawostron-

nego, skoliozę odcinka TH kręgosłupa znacznego stopnia, niedowidzenie obu oczu. Lekarz orzecznik, ustalając niezdolność Magdaleny G. do jakiegokolwiek pracy spowodowaną przede wszystkim stanem psychicznym i poziomem intelektualnym, orzekł jej niezdolność do pracy na okres 5 lat. Stwierdził, że rokowania poprawy są wątpliwe, niemniej z uwagi na wiek wnioskodawczynie (18 lat), nie można wykluczyć poprawy. Wnioskodawczynie wniosła sprzeciw od powyższego orzeczenia, domagając się zmiany okresu, na jaki ustalono całkowitą niezdolność do pracy z 5 lat na trwałą niezdolność. Komisja lekarska ZUS, po zapoznaniu się z dokumentacją, przeprowadzonym wywiadzie i bezpośrednim badaniu rozpoznała u wnioskodawczynie: mózgowo-porażenie dziecięce, upośledzenie umysłowe w stopniu umiarkowanym, skrzywienie boczne kręgosłupa piersiowego znacznego stopnia, niedowidzenie obu oczu, celiakię. W uzasadnieniu Komisja lekarska wyjaśniła, że charakter i stopień zaawansowania rozpoznawanych i leczonych schorzeń, zwłaszcza zaburzenia stanu psychicznego oraz poziom funkcji intelektualnych, niewątpliwie powoduje naruszenie sprawności organizmu do poziomu niezdolności do podejmowania jakiegokolwiek systematycznego zatrudnienia. Jednakże z uwagi na młody wiek wnioskodawczynie, możliwość dalszego postępowania terapeutycznego „skutkującego w przyszłości zwiększeniem aktywności poznawczej i mobilizacji zadaniowej, a także postępowaniem w opanowaniu technik szkolnych, poprawą funkcjonowania procesów poznawczych i zmniejszeniem poziomu lęku, nie można jednoznacznie wykluczyć możliwości uzyskania w przyszłości poprawy stanu czynnościowego. W tej sytuacji Komisja lekarska ZUS nie znalazła podstaw do zmiany orzeczenia Lekarza orzecznika ZUS. W związku z tym orzeczeniem organ rentowy, wskazaną już wyżej decyzją z 26 września 2008 r., przyznał Magdalenie G., rentę socjalną od 22 lipca 2008 r., tj. od dnia ukończenia osiemnastego roku życia, do 31 sierpnia 2013 r. Powołani w toku postępowania przed Sądem pierwszej instancji biegli z zakresu psychologii i psychiatrii rozpoznali u odwołującej się mózgowo-porażenie dziecięce z upośledzeniem umysłowym umiarkowanym i fobią szkolną. W opinii z dnia 6 stycznia 2009 r. [...] biegli orzekli, że badana jest całkowicie niezdolna do pracy od dzieciństwa do 31 sierpnia 2013 r. Stwierdzili, że charakter zaburzeń i stopień ich nasilenia czynią ją całkowicie niezdolną do pracy. W ich ocenie orzeczenia Lekarza orzecznika ZUS i Komisji lekarskiej ZUS są prawidłowe, ponieważ mimo tego, że rokowania poprawy są wątpliwe, to jednak nie można wykluczyć poprawy funkcjonowania. Biegli uznali także, że za nieorzekaniem o trwałej niezdolności przemawiają młody wiek ubezpieczonej,

możliwość dalszego postępowania terapeutycznego modyfikowanego w każdej dziedzinie w miarę rozwoju nauki i wzrostu poziomu wiedzy. W opinii uzupełniającej z dnia 9 czerwca 2009 r. [...] biegli ci podtrzymali w swoje stanowisko o ustaleniu całkowitej niezdolności do pracy na okres 5 lat do 31 sierpnia 2013 r., podkreślając, że również Powiatowy Zespół do spraw Orzekania o Niepełnosprawności w orzeczeniu z 1 sierpnia 2006 r. ustalił znaczny stopień niepełnosprawności Magdaleny G. na czas określony. W rezultacie, powołując się na art. 4 ustawy z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej (Dz.U. Nr 135, poz. 1268 ze zm., powoływanej dalej jako „ustawa o rencie socjalnej”) i przepisy ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2009 r. Nr 169, poz. 1412 ze zm., powoływanej dalej, jako „ustawa o emeryturach i rentach z FUS”), określające zasady i tryb ustalania niezdolności do pracy, Sąd Okręgowy uznał, że decyzja organu rentowego była zasadna.

Sąd Apelacyjny, wyrokiem zaskarżonym rozpoznawaną obecnie skargą kasacyjną, oddalił apelację odwołującej się od powyższego wyroku Sądu pierwszej instancji, uznając, że nie zasługuje ona na uwzględnienie. Sąd wskazał, że przy bezspornie istniejącej niezdolności odwołującej się do podejmowania jakiegokolwiek zatrudnienia, spór występujący w sprawie dotyczył rozstrzygnięcia, czy jej niezdolność do pracy ma charakter trwały. Sąd Apelacyjny zważył, że niezdolność do pracy, będąca przesłanką przyznania renty socjalnej według art. 4 ustawy o rencie socjalnej, jest oceniana na podstawie przepisów ustawy o emeryturach i rentach z FUS. W szczególności, zgodnie z art. 13 ust. 2 tej ustawy niezdolność do pracy orzeka się na okres nie dłuższy niż 5 lat, natomiast art. 13 ust. 3 stanowi, że niezdolność do pracy orzeka się na okres dłuższy niż 5 lat, jeżeli według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy przed upływem tego okresu. Od 1 listopada 2005 r. (daty wejścia w życie znowelizowanego art. 13), zasadą jest orzekanie niezdolności do pracy na okres nie dłuższy niż 5 lat, a brak rokowań odzyskania zdolności do pracy według wiedzy medycznej, nie obliguje już do orzeczenia trwałej niezdolności do pracy. Konieczne jest wówczas ustalenie niezdolności na okres dłuższy niż 5 lat. Sąd Apelacyjny uznał, że Sąd Okręgowy przeprowadził właściwe postępowanie dowodowe, niemniej jednak, ze względu na zastrzeżenia pełnomocnika odwołującej się i w celu pełnego i wszechstronnego rozstrzygnięcia sprawy, dopuścił dowód z opinii innego zespołu biegłych z zakresu psychologii i psychiatrii. Biegli ci, w opinii z 5 marca 2010 r., zgodzili się z wcześniejszymi opiniami co do stopnia niezdolności

Magdaleny G. do pracy, jednak nie znaleźli przesłanek do prognozowania zasadniczej poprawy funkcjonowania Magdaleny G. w stopniu umożliwiającym jej odzyskanie zdolności do pracy, nawet w bardzo ograniczonym stopniu. Opinię tę zakwestionował organ rentowy, wskazując, że odwołująca się jest osobą bardzo młodą i nie można jednoznacznie wykluczyć możliwości uzyskania w przyszłości poprawy stanu czynnościowego przy stosowaniu dalszego postępowania terapeutycznego (modyfikowanego w miarę rozwoju nauki i wzrostu poziomu wiedzy), które już w przeszłości powodowało zwiększenie jej aktywności poznawczej i zmniejszenie poziomu lęku. Sąd Apelacyjny uznał te zastrzeżenia za uzasadnione przede wszystkim ze względu na młody wiek odwołującej się (18 lat). W ocenie Sądu trudno jest przesądzić na tym etapie jej życia, że w jej stanie psychicznym już nic się nie zmieni i pozostanie niezdolna do pracy do końca życia. Dlatego orzeczenie trwałej niezdolności do pracy Magdaleny G. byłoby przedwczesne i niezasadne. Poza tym Sąd podkreślił wskazaną wyżej zmianę prawa, wprowadzającą zasadę orzekania o niezdolności do pracy na okres nie dłuższy niż 5 lat. Z tych względów, biorąc pod uwagę rzeczową i spójną opinię lekarzy specjalistów co do stanu zdrowia odwołującej się, Sąd Apelacyjny uznał wyrok Sądu pierwszej instancji za słuszny i na podstawie art. 385 k.p.c. oddalił jej apelację jako bezzasadną.

W skardze kasacyjnej pełnomocnik odwołującej się zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, zarzucając naruszenie prawa materialnego przez błędną wykładnię art. 13 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, polegającą na uznaniu, że z treści tego przepisu wynika reguła nakazująca orzekanie niezdolności do pracy na okres nieprzekraczający pięciu lat nawet w tych sprawach, w których wskazania wiedzy medycznej uzasadniają ustalenie dłuższego albo trwałego okresu tej niezdolności, następstwem czego było pominięcie przez Sąd Apelacyjny unormowania zawartego w art. 13 ust. 3 tej ustawy, dającego podstawę, przy uwzględnieniu innych jej przepisów, do orzeczenia wobec wnioskodawczynie trwałej niezdolności do pracy, a w konsekwencji niesłuszne odstępnie od zastosowania w niniejszej sprawie art. 4 ust. 2 pkt 1 ustawy o rencie socjalnej, przewidującego możliwość orzeczenia takiej niezdolności i przyznania renty na stałe.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga jest nieuzasadniona. Zgodnie z art. 4 ust. 2 ustawy o rencie socjalnej, osobie spełniającej warunki do nabycia renty socjalnej przysługuje renta socjalna stała - jeżeli całkowita niezdolność do pracy jest trwała (pkt 1) albo renta socjalna okresowa - jeżeli całkowita niezdolność do pracy jest okresowa (2). Zgodnie z art. 4 ust. 3 tej ustawy, renta socjalna okresowa przysługuje przez okres wskazany w decyzji jednostki organizacyjnej Zakładu Ubezpieczeń Społecznych. Z powołanych przepisów wynika, że w przypadku orzeczenia trwałej niezdolności do pracy, przyznaje się rentę socjalną stałą, a w razie orzeczenia okresowej niezdolności do pracy, rentę socjalną okresową. Nie ma wątpliwości, że unormowanie to opiera się na założeniu dopuszczalności orzeczenia trwałej niezdolności do pracy. Konstatacja ta nie jest sprzeczna z art. 13 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, mającym zgodnie z art. 15 ustawy o rencie socjalnej zastosowanie do tego świadczenia. Według tego przepisu (pierwszego z wymienionych), niezdolność do pracy orzeka się na okres nie dłuższy niż 5 lat, z zastrzeżeniem ust. 3, który stanowi, że niezdolność do pracy orzeka się na okres dłuższy niż 5 lat, jeżeli według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy przed upływem tego okresu. Przepis ten, obowiązujący od 1 listopada 2005 r., wprowadził zmianę w porównaniu z poprzednim stanem prawnym, w którym w przypadku istnienia rokowań odzyskania zdolności do pracy, zgodnie ze stanem wiedzy medycznej w czasie orzekania, orzekano niezdolność okresową, a w razie braku takich rokowań, orzekano o trwałej niezdolności do pracy. Powyższe kryterium stanowiło przesłankę prawa do renty stałej lub okresowej (art. 59 ustawy o emeryturach i rentach). Po opisanej wyżej zmianie przepisów, zasadą jest orzekanie o okresowej niezdolności do pracy na czas nie dłuższy niż 5 lat, chyba że, według wiedzy medycznej, nie ma rokowań do odzyskania zdolności do pracy przed upływem tego okresu. Brak rokowań do odzyskania zdolności do pracy przed upływem okresu 5 lat obliguje do orzeczenia niezdolności na okres dłuższy.

Literalne brzmienie art. 13 ust. 2 i 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wskazuje, że niezdolność do pracy powinna być zawsze orzekana na pewien okres, a więc na pewien odcinek czasu (Słownik języka polskiego, tom drugi, praca zbiorowa pod red. M. Szymczaka, Warszawa 1988, s. 506). Pewność tego wniosku doznaje jednak osłabienia przez to, że ustawodawca w samej ustawie o emeryturach i rentach z FUS pozostawił przepisy odwołujące się do trwałej bądź okresowej niezdolności do pracy (art. 14 ust. 1 pkt 2, art. 59, art. 102 ust. 1, art. 119 ust. 1, art. 134 ust. 2 pkt 1), co dało podstawę do wysunięcia poglądu, że możliwość orzekania o

trwałej niezdolności została zachowana także na gruncie tej ustawy (zob. M. Bartnicki, Komentarz do art. 13 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych [w:] K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki, Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz, Warszawa, 2009, wyd. III). Jednakże, nawet gdyby pominąć te wątpliwości i uznać, że art. 13 ustawy o emeryturach i rentach z FUS dopuszcza jedynie orzeczenie o okresowej niezdolności do pracy, to wniosek taki nie może być odniesiony do orzekania o rencie socjalnej. Zgodnie bowiem z art. 15 ustawy o rencie socjalnej, art. 13 ustawy o emeryturach i rentach z FUS może być stosowany do orzekania o tym świadczeniu jedynie w zakresie nieuregulowanym w pierwszym z wymienionych aktów, a jak już wyżej wskazano, art. 4 ust. 2 ustawy o rencie socjalnej przewiduje wprost trwałą niezdolność do pracy, uznając ją za przesłankę do przyznania renty stałej.

W rezultacie, w odniesieniu do osób ubiegających się o rentę socjalną, dyspozycję art. 13 ust. 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, zgodnie z którą „niezdolność do pracy orzeka się na okres dłuższy niż 5 lat, jeżeli według wiedzy medycznej nie ma rokowań odzyskania zdolności do pracy przed upływem tego okresu” należy, w związku z art. 4 ust. 2 ustawy o rencie socjalnej, rozumieć w ten sposób, że obejmuje ona także orzeczenie o trwałej niezdolności do pracy. Orzeczenie takie powinno zapaść, gdy według wiedzy medycznej z daty orzekania całkowita niezdolność do pracy osoby ubiegającej się o rentę socjalną jest trwała, to znaczy nie ma rokowań na jej odzyskanie przed upływem określonego czasu. Tak odczytana norma prawna nie usuwa jednak dyrektywy preferencyjnej wynikającej z art. 13 ust. 2 i 3 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, zgodnie z którą, w razie braku wyraźnych wskazań wynikających z wiedzy medycznej do ustalenia dłuższego okresu niezdolności do pracy, powinna być ona orzekana na okres nie dłuższy niż 5 lat.

Wobec tego sformułowany w skardze kasacyjnej zarzut naruszenia art. 13 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS jest nieuzasadniony. Wbrew twierdzeniom skarżącej Sąd nie uznał, że orzekanie o trwałej niezdolności do pracy (a tym samym przyznawanie renty stałej) jest niedopuszczalne, lecz jedynie słusznie stwierdził, że zasadą jest orzekanie o niezdolności do pracy na okres do 5 lat. Poza tym, zarzut naruszenia art. 13 ust. 2 ustawy o emeryturach i rentach z FUS skarżąca opiera na przypisaniu Sądowi faktycznego założenia, którego Sąd nie przyjął. Skarżąca twierdzi mianowicie, że Sąd uznał, że „z treści tego przepisu wynika reguła nakazująca

orzekanie niezdolności do pracy na okres nie przekraczający pięciu lat, nawet w tych sprawach, w których wskazania wiedzy medycznej uzasadniają ustalenie dłuższego albo trwałego okresu tej niezdolności”. Tymczasem Sąd Apelacyjny, po rozważeniu opinii biegłych lekarzy, ustalił, że w niniejszej sprawie nie ma podstaw do uznania, że odwołująca się pozostanie niezdolna do pracy przez okres przekraczający 5 lat. Skarżąca nie podważyła tego ustalenia w drodze stosownych zarzutów naruszenia przepisów postępowania.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c.

=====